

Немања Каровић

СИЛАЗАК У САМОЋУ

Зборник радова о песништву
Ђорђа Сладоја

Центар за културу
Плујине

2016

КРИВИЦА И ПОКАЈАЊЕ У ПОЕЗИЈИ ЂОРЂА СЛАДОЈА

У свакој песничкој збирци Ђорђа Сладоја постоји незанемарљив број песама у чијем се семантичком језгру налази осећање, властитите или туђе, појединачне или колективне, кривице. Међутим, оно што не само да буди пажњу, већ и изазива чуђење, јесте чињеница да у слици света коју конституише Сладојево укупно лирско дело, кривицом није обележен само лирски глас, национална заједница или, најшире, људски род, већ и готово сви елементи који сачињавају опевани свет, па и они код којих је постојање кривице сасвим неочекивано, чак и незамисливо, као што су, рецимо, биље, воће, роса, детињство, свеци и Бог. Тако, у раној збирци *Велики йост* можемо прочитати песме „Покуда младости”, „Поређење којег се све више стидим”, „Суочење с пређим”, у којима се садашњем нараштају, након аксиолошког самеравања са очевима, знаним прецима, али и претпостављеним потомцима, приписује читав каталог кривица: мањак јунаштва, омрзла љубав, незнађе, изневерена нада

прошлых поколења, и понајвише, неаутентичан живот недостојан приче, усменог преношења и трајања; затим, песме „Изгнаник” или „Шта си тражио у планини”, у којима се песнички субјект, због кривице коју ишчитавамо имплицитно, налази у драматичној и ужасавајућој медијалној позицији – између оностраног света који га одбацује и вишег света који га не прихвата; ту је и низ прекорних песама – „Покуда биљу”, „Покуда избобиљу”, „Покуда детињству”; а нарочито ваља нагласити и песме „Прекор Св. Николају Чудотворцу” и „Зимске радости” где се у првој кућни заштитник укорева због немоћи и изостанка милости, а у другој приказује Свевишњи осрамоћен својим делом.

У збирци *Трететник*, која већ насловом обећава лирику нарочите осетљивости, успоставља се и експлицитно исказује свест о несагледивим размерама субјективне кривице. Песма „Откровење” изневерава читалачко очекивање и не доноси визију пророка нити профетски занос, већ специфичну ду-

ховну самозагледаност из које происходи увиђање кратких домета и ограничених могућности властитог узнесења к Господу, односно дубине личне палости и огреховљења, те у њеним стиховима откривамо, заправо, својеврсно негативно самооткровење. У „Исповијести” и „Покајању” се исцрпним набрајањем и пописивањем почињених кривица непосредно истиче множина грехова, док је у песми „Бдење” стихом „Во вјеки нам се кајати” (Сладоје 1992: 38) указано на нужност бесконачног, вечног окајавања, које је, према логици директне сразмере, несумњиви знак неизмерности кривице.

Читава књига *Плач Светиој Сава* може се читати као опширна збирка разлога за сузе српског светитеља. У првој песми ове књиге лирски глас себе назива „рабом посусталим”, народ је у песми „Јованова струга” уједињен не вером, већ нитковлуком, а у „Дворској граји” приказан као обезбожен, док у песми карактеристичног наслова „Залуд су заповести” читамо и стих „Прозлио сам се, Господе” (Сладоје 1995: 40). На самом крају налази се и песма по којој је књига и добила наслов. У њој се као песнички субјект јавља Свети Сава, у чијем је гласу сабрана не само покајничка свест колектива, већ и онеспокојавајуће сазнање да Срби од њега ништа нису научили.

У песничкој збирци *Далеко је Хиландар* лирски глас остаје доминант-

но усредсређен на огреховљени свет и палу људску природу, због чега се удаљеност од светогорског манастира не мери физичком дистанцом, већ мером личне и колективне недостојности. Да Сладојева песничка усредсређеност на осећање кривице из књиге у књигу не јењава, већ се доследно одржава и, може се учинити да чак и нараста, потврђује и једна од његових млађих збирки песама, *Злајине олујине*. За поткрепљење претходно изнете тврдње довољно је прочитати песме почетног циклуса „Лирски премер” и застати код библијских догађаја који су у њима опевани. Старозаветну причу о првом сагрешењу након изгона из раја Сладоје неће испевати из перспективе Авеља, већ онога који је грех починио – Каина. На исти начин је лирски обликован и однос између Јосифа и његове браће – тако што је реч дата огреховљеној браћи, а не Јосифу. Силе Сладојевог песничког фокуса на кривицу и грех толико су снажне да ће у његовом *лирском премеру* чак и глас праведног Ноја бити обележен сумњом и подрхтавањем вере: „Ја нећу издржати / Ни до земунског гата – / А коме је до спаса / Нека се весла хвата” (Сладоје 2012: 19).

Већ на основу овог кратког и сведеног осврта на кључне линије тематског кретања кривице кроз поједине песничке књиге Ђорђа Сладоја, сасвим је очигледно да се осећање

кривице у преовладавајућој мери јавља не у правном, политичком, идеолошком нити етичком, већ у религијском, прецизније, хришћанском контексту. Отуда би, ради стицања дубљих сазнања и исцрпнијих увида у природу кривице, ваљало темељније сагледати и испитати какав се однос у Сладојевој поезији успоставља између лирског гласа и Бога, између свести о греху и покајања, и коначно, између сумње и вере у спасење.

Песме „Покајање”, „Чекајући Ђурђевдан” и „Запис за Св. Ђорђа” припадају различитим песничким збиркама¹, али би се због темељних међусобних смисаоних сродности могле сагледати као лирски триптих. Наиме, све три песме повезује светитељска фигура песниковог имењака, Светог Ђорђа, наглашена свест о властитој грешности, али и аутентичан доживљај милости свеца. Песма „Покајање”, испевана у облику каталога почињених сагрешења, завршава се катреном: „Сити и пјани правила оргије / На гробљу и на божићној слами, / Не слутећ, Свети Георгије, / Да ћемо те славити сами” (Сладоје 1992: 39), где се, како видимо, поентом истиче онај тренутак у искуству песничког гласа у којем се догодио неслућени духовни преокрет, започело хришћанско превредновање личне прошло-

сти и успоставила свест о кривици. Последњи стихови песме „Чекајући Ђурђевдан”, која насловом у читалачкој свести нужно буди асоцијацију на осећање узалудности познате драме Семјуела Бекета, гласе: „Али шта ако Свети / Кад напокон сјаше / Кришом завири / И у душе наше / И намигне али – / Докусури ово” (Сладоје 2012: 39). Свест о кривици у овој песми, за разлику од претходне, није исказана експлицитним набрајањем сагрешења, већ је иманентна стрепњи песничког гласа да множина грехова надилази силину милости свеца и Бога, те да ће, уместо да избави човека од але, Свети Ђорђе замолити немам да „докусури” презрено биће, којем ни име не изговара, већ га означава речју која означеног лишавља достојности, показном заменицом „ово”. Сазнање о властитом греху не само да је присутно, него је и хипертрофирано у тој мери да потамњује и готово укида могућност вере у спасење. Сумња у снагу Божје милости директно је саопштена у прва два стиха треће песме условног Сладојевог триптиха, „Запис за Св. Ђорђа”: „Не надам се чуду, нити твоме дару. / Знам: неће нас спасти ни бог, нити ђаво” (Сладоје 1984: 21). Негирајући могућност Божјег милосрђа, лирски глас открива да осећање кривице и набрајање сагрешења немају исходиште у исповести и покајању, јер је покајање, како пише Џим Форест,

¹ *Трейетшник, Златне олујине и Велики пош.*

немогуће без вере у спасење: „Исповест значи нешто више него само обелоданити грех. Она, такође, укључује слављење Бога и исповедање вере. Без другог и трећег елемента, први је безначајан” (према: Весин 2014: 212). Дакле, свест о кривици покренула је динамику спасења, али је сумња у Божју милост лирски глас удаљила од могућности ослобођења од кривице кроз покајање и преусмерила ка још дубљем паду – у стање безнађа и очајања, које Свети Јован Лествичник овако описује: „Постоји једна врста очајања која произлази од многобројности грехова, од оптерећења савести и несносне туге, када душа под теретом великог броја рана тоне и дави се у дубини очајања” (Лествичник 1963: 163).

Да спознаја властите огреховљености не доводи до покајничког искупљења, те да песнички субјект не бива преображен у покајника, већ доследно задржава страдалничку позицију самоосвешћеног грешника, не сведоче само стихови тумаченог триптиха, већ и бројне друге Сладојеве песме. Искази којима се обзнањује мањак вере и обезбоженост, чиме се истовремено допуњује каталог кривица и открива разлог суспензије покајања, обично су недвосмислени: „Узми нам несрећом душе троване. / Или нам врати веру” („Јованова струга”, Сладоје 1995: 21); „Слаба је нада, плитка вера” („Језеро”, Сладоје 1995:

56); „Да нас безбожне стера / У слогу и веру?” („Дворска граја”, Сладоје 1995: 75); „Из старе дреновине да ће капца вјере / И у ме да кане” („Пјесма за мој тридесети рођендан”, Сладоје 1989: 5); „Нема ме у богу” („Немањић”, Сладоје 1992: 7); „И васкрсе Христос / Још једанпут – а ми / Остасмо у магли / Неволњи и сами [...] Све Јуда до Томе” („И васкрсе Христос”, Сладоје 2012: 29). У песми „Судње вече” осећање греха интензивирано је близином Страшног суда, али субјекта ни тад не приводи ка очекиваном покајању, већ до наивне одлуке да спас потражи у мишјој рупи, уз признање: „Ал’ с душом не знам шта ћу” (Сладоје 1992: 46). У „Прекору Св. Николају Чудотворцу” немоћ лирског гласа да учини нешто за властито спасење извитоперила се маскирајући се у прекорне изразе сумње у милост светитеља: „Ал’ ти нам само немоћ красиш. / А гдје је благод, милосрђе? / Умјесто да нас утјешиш и спасиш, / Ми тебе спашавамо од прашине и рђе” (Сладоје 1984: 23). Хиперболизовање властите кривице, које за последицу има вредносно нескладно и сасвим нехришћанско самеравање Божје милости, врхуни у стиховима песме „Далеко је Хиландар”: „А за наше грехе, несреће и муке, / Мајчице, Света, мало су три руке” (Сладоје 2000: 9). Претпоставка негативног исхода сотериолошке драме нарочито је истакнута последњим

стиховима „Књиге спасења”: „Једино нема тебе. Ти си на црном списку”, а потврђује је и обезбожени глас песме „Туга непливача”: „А душу и тако нема ко да спаси” (Сладоје 2000: 60).

Песма „Не уводи нас у искушење” посебно је значајна за разумевање питања због чега се у поезији Ђорђа Сладоја лирска свест о кривици никада не преиначава у покајање. Испевана је карактеристичним сладојевским интертекстуалним поигравањем, овога пута са молитвом *Оченаш*. Песму отвара набрајање сагрешења: „Ти знаш најбоље / Колико смо слаби – / Безвољни у хтењу / Млитави у подвигу / И плитки у вери”, међутим, до њеног семантичког средишта читалац доспева нешто доцније, у стиховима: „Не уводи нас у искушење / За Име Бога – / Једино њему / Не знамо одолети” (Сладоје 2012: 11). Песнички глас овде, како видимо, експлицитно и без остатка негира могућност одолевања греху, иако поседује слободну вољу и свест о претходној кривици. Покајање се на тај начин апсолутно укида, тако што се *a priori* одбацује оно што је његов први и полазни смисао – такозвано преумљење (грч. *metanoia*), односно „унутрашња промена ума” (Весин 2014: 137). Немогућност покајања налази се, дакле, у самоосвешћеној и потом исказаној неспособности лирског субјекта за радикалну промену односа према греху.

Позиција из које Сладојев лирски глас пева о кривици темељно је одређена двома координатама: заустављеним тренутком тек започете динамике спасења и унутрашњом кризом и расколом проузрокованим двоструком патњом: мучном оптерећеношћу множином грехова, с једне, и непобитном увереношћу у немогућност избављења, с друге стране. Свест о кривици је преувеличана толико да је са унутрашњег хоризонта лирског бића потиснула идеју о Божјем милосрђу и човекољубљу, чиме је покајање укинато и пре него што је отпочело, а тиме и ономогућено ослобођење од почетне кривице. Због тога у раније поменутиим Сладојевим стиховима: „А за наше грехе, несреће и муке, / Мајчице, Света, мало су три руке” (Сладоје 2000: 9) није садржана само хипербола грешности, већ и сотериолошки трагична и у основи нехришћанска мисао о недостатности Божје милости, мисао у којој откривамо фину и сасвим потајну семантичку резонанцу са једним, за разумевање осећања кривице важним, библијским, односно старозаветним местом. Наиме, саслушавши речи Божје казне због братоубиства, Каин ће рећи: „Кривица је моја велика да ми се не може опростити” (1 Мој 4, 13), што је значењски подударно са Сладојевим лирским говором о односу кривице и искупљења. По среди је

оно што се у теолошкој литератури назива „негативним исповедањем свога греха“ (Весин 2014: 115), односно непокајно обелодањивање кривице, чије исходиште није у смирењу опроштења, но у агонији безнађа. О томе Свети Јован Касијан вели: „Постоји, такође, и нешто што заслужује много веће противљење, а то је онај облик обесхрабрениости који у души која је крива не даје наду у бољи живот, нити пак могућност да се исправе грешке, већ само ствара разорни очај: управо онај што Каину не даде да се покаје“ (према: Весин 2014: 273).

Каиновски однос према кривици, а затим и певање о Божјој милости као сили коју може превазићи мноштво људских сагрешења уноси један, у критици досад непримећен, дискретан, али надасве продоран нехришћански тон у целокупну поезију Ђорђа Сладоја, јер се коси са основама хришћанског схватања искупљења, према којем је извор опроштаја не у страдалничкој силини кајања, већ у несамеривој милости и човекољубљу Небеског Оца, што је сажето и ефектно изражено у речима молитве коју свештеник изговара при Светој Тајни Исповести: „Јер је величина твоја беспримерна и милост Твоја неизмерна. Ако, пак, на безакоња будеш гледао, ко ће опстати?“ (Мали Требник 1994: 41). Користећи се садржајем познате јеванђељске приче апостола Луке,

можемо рећи да Сладојев лирски глас заборавља да „оно што је оправдало блудног сина нису ни плодови покајања ни исповест, већ Очева љубав и милост.“ (Весин 2014: 159). Попут блудног сина, субјект стиче свест о кривици, али за разлику од њега, нема одлучности за преумљење и повратак у очев загрљај (в. Лк 15, 20). Отуда закључујемо да у сложеној динамици сотериолошког кретања лирски глас заузима позицију блудног сина који се није вратио оцу.

У контексту Сладојевог певања о сумњи у спасење ваљало би скренути пажњу и на песму „Туга непливача“ из збирке *Далеко је Хиландар*, која се од других тематски подударних песама разликује тиме што је сотериолошка драма у њој исказана не директно и експлицитно, већ посредно, суптилним лирским говором о води и активирањем њене богате митолошке и хришћанске симболике. Већ прва два стиха: „Загазим у плићак нек се тело скваси, / А душу и тако нема ко да спаси“ (Сладоје 2000: 55) откривају нам да ће песма бити развијана у два напоредна плана: први је низање слика баналне и несношљиве вреве на купалишту у летњи дан, а други се тиче загледаности лирског субјекта у унутрашње просторе бића испуњене очајањем. Последњим стиховима друге строфе: „Да зароним – у шта, и чим да се спере / Одсуство наде, радости и

вере" (Исто: 55) семантички слој песме бива обогаћен сложеним пољем симболичких значења воде, односно активирањем, речником Мирче Елијадеа казано, акватичког симболизма. Лирски глас на овом месту проговара не о рушилачкој и смртоносној, већ о стваралачкој, животодајној и прочишћујућој симболици воде, заснованој на митској представи да „додир са водом увек доноси и препород, јер растварање с једне стране прати *ново рођење*, а уроњавање, с друге, оплодотворује и умногостручује животне потенцијале" (Елијаде 1999: 177). Без обзира на то у којем се религијском концепту јављају „воде постојано чувају своју функцију: оне стварају, укидају облике, *сцирају ірехе*, а уједно чисте и обнављају" (Елијаде 1999: 177), те тако и у хришћанству „једино вода крштења испира грехове и додељује се само једном, јер се по њој ступа у друго стање; у стање новог човека. [...] Пошто вода има својство очишћења, извршиће чак сотериолошки утицај. Урањање препорађа, доводи до поновног рођења у смислу у којем је оно и смрт и живот. Вода брише историју, јер уводи биће у ново стање. Урањање се може поредити с полагањем Христа у гроб: након силаска у земљину утробу, он ускрсава" (Гербран, Шевалије 2009: 1051–1052). Наведени Сладојеви стихови сугеришу потенцијалну исцељујућу, искупљујућу, јед-

ном речју, крститељску моћ воде, али истовремено, истицањем одсуства вере у субјекту, укидају могућност њеног сотериолошког дејства, што се, уосталом, потврђује и у наредна два стиха: „Залуд је вода, жар сунчевог сача, / Кад сур сам и далек као Северњача" (Сладоје 2000: 55). Последње речи песме: „И смешим се причи приученог врача – / Да долази онај што водом корача..." (Исто: 55) говоре о нешто другачијем библијском контексту воде, тоном смешеше ироније, којим је додатно појачана сумња у Христа. Уколико се сада поново осврнемо на наслов песме, увидећемо да се иза заводљиве копрене буквалног и дословног значења налазе скривени валери смисла, те да је њиме, заправо, исказан тужни епилог једне сотериолошке драме. И у „Даровној чесми" из књиге *Манастирски башишован* опеван је исцељујући, очишћујући и крститељски симболизам воде: помињањем „јорданске вруље" у првој строфи, а затим и стиховима треће строфе: „А грех је не свратити кад сав грех искупи / Тек гутљај од којег и бездетна зачне" (Сладоје 2008: 69). Међутим, исход је поново сотериолошки негативан, јер лирски глас не приказује воду у симболичко-религиозном деловању, већ у тренутку пресушивања, због које обесмишљена чесма „блене у нас као придављен кљунар" (Исто: 69).

Осећање кривице дуго опстаје у Сладојевој поезији јер се непрестано обнавља неразрешавањем у покајању. Сумња у Божју милост зауставила је динамику спасења, оставивши свест о кривици да се протеже и претрајава дуж хоризонталне осе егзистенције. Због тога се ваља запитати какве реперкусије непрекинуто осећање властите огреховљености има на позиционирање песничког субјекта у координатама овог света. Већ у jednoј од првих Сладојевих збирки, *Великом љошћу*, наилазимо на песму врло сугестивног наслова – „Изгнаник”. Први њен катрен, од укупно два, гласи: „Крај изваљених плотова и ничијих њива / Ко ноћу кроз гробље дому се прикрадам. / Свака је гранчица запета тетива, / Свако стабло скрива Млађаног Ненада” (Сладоје 1984: 23). Прикрадање властитом дому несумњиво сведочи о својеврсном отуђењу од простора припадности, док се осећање могуће опасности расуло по читавом свету, сместивши се под сваку гранчицу. Помињање Млађаног Ненада, јунака познате народне баладе, у песму уноси трагику баладичног удеца, према којој се оно што је ближе преиначава у претеће, те стога представља добар песнички калем и здраво срастање традиционалног мотива у ткиво субјективне лирске драме. Почетни стихови наредне строфе потврђују и додатно расветљавају доми-

нирајуће осећање изгнанства: „Свет опасно стишан. То звери и птице / Смишљају пресуду. Шума у се не да” (Исто: 23). Свет, како видимо, чинећи своје просторе неприступачним, радикално одбацује субјекта. Разлози за раскол човека и природе нису експлицитно исказани, али јесу сугерисани мотивом пресуде коју смишљају птице и звери. Имплицитно закључујемо да је лирски субјект избачен из света јер је због нечега крив, дакле, некаква несаопштена кривица човека је учинила изгнаником.

Иако песму „Сеоба последњих житеља села Клиње код Улога у Горњој Херцеговини” из збирке *Далеко је Хиландар* наслов смешта у локални простор и историјски контекст, њен смисао је универзалан и богат песничким саопштењима о егзистенцијалној позицији лирског субјекта. Написана је у облику диптиха, у којем прва целина говори о изгону човека из природе. Присуство људског бића у свету изазива побуну у којој су уједињене биљке, животиње и чак космичка тела. Агресивно одбацивање јасно је од првог стиха: „Све ме од себе тера” (Сладоје 2000: 27), а разлози презривог изгона наслућују се у последњим речима прве целине: „Све се лакше поднесе / без худих двоножаца” (Исто: 28). Људски род одређен је приписаним епитетом „худи”, речју која према *матичином Речнику* значи: „лош у моралном смис-

лу, зао, opak" (2011: 1444). Човек је, дакле, крив јер је носилац зла, те као такав бива прогнан из света природе. Сетимо се, раскол између човека и природе последица је и казна Адамовог грехопада: „земља да је проклета због тебе" (1 Мој 3, 17). У другој целини диптиха приказан је свет ослобођен од *двоножаца*, који су за собом оставили „Блато греха и блуда" и који могу бити упамћени само по свом греху: „Неће се мрав ни травка сетити твога боравка, / Сем по – распни и убиј" (Сладоје 2000: 29). Слика човека као сувишног бића, чија је огреховљена природа у вечној дисонанци и расколу са овостраним и оностраним светом, смисао је последњих стихова ове песме: „Сам ће ницати јечам, / Класати раж и оvas... / И Бог ће бити сретан / Ко стари риболовац!" (Исто: 29). Мучно метафизичко осећање човекове сувишности и трагична свест о неприпадању ни природи ни небесима присутни су и у стиховима других Сладојевих песама: „Без тебе или с тобом – све се једнако збива / Кад хоће, сунце зађе и мимо твоје воље [...] Пшеница нестварно шуми као да призива Христа / А тајне васкрсења развигор одгонета" („Шта си тражио у планини", Сладоје 1984: 25); „Нити смо живи. Нити смо још мртваци" („Писмо", Сладоје 2000: 65); „И видим све је стрвено / Што може да ме сједини // Са земљом, са небесима" („Недјеља", Сладоје 1989: 31).

Како видимо, стање Сладојевог песничког субјекта у вертикалној оси егзистенције пресликано је на хоризонталну раван постојања: као што је позиција лирског гласа у сотериолошком кретању обележена двоструком патњом, која се огледа у истовременом страдању због огреховљености и очајању због сумње у могућност искупљења; тако је песнички субјект растрзан и у овосветовним односима – осећањем да га свет одбацује и свешћу да је могућност утехе у оностраном свету укинута. Субјект се налази у стању које Николај Берђајев назива тугом и објашњава на следећи начин: „Човек проживљава напуштеност, усамљеност и отуђеност света. Нема ничег мучнијег од проживљавања ове отуђености света. Личност на путевима свога раста проживљава ово стање. У тузи постоји нешто трансцендентно у двоструком смислу. Личност себе доживљава као трансцендентно, страшно свету, и проживљава бездан који га дели од вишег света, од другог света који јој мора бити рођени" (Берђајев 1991: 63–64).

Има ли игде уточишта за Сладојевог лирског *изинаника*? Једино место које се, након агоничног лирског искуства сотериолошке драме и протеривања из света природе, у поезији Ђорђа Сладоја обзнањује као могуће место спасења и замена за рај јесте – поезија сама. На назнаке јединог ме-

тафизички успокојавајућег простора наилазимо у свега две песме. У „Језеру“ из књиге *Плач Светиої Саве* песнички субјект гласом очајника саопштава: „Слаба је нада, плитка вера / Да ћемо души наћи места. // И да другог спаса има / Осим међ’ овим редовима” (Сладоје 1995: 56). У песми, пак, „Мало гласнија прича о Ђеду Војину” из *Свакодневної уїшорника*, лирски глас у лику самоубице, чију душу земља одбацује, а небо не прихвата, препознаје свог метафизичког двојника, којем из саосећања од песме гради посмртно уточиште: „Хтједе ли земља да га прими / И господ да му душу спаси? / Ако још лута по цичи зими / Нек се у овој пјесми скраси” (Сладоје 1989: 28).

Строго говорећи, у поезији Ђорђа Сладоја однос кривице и покајања не постоји, јер ни у једном тренутку није успостављен. Из осећања кривице проистекло је сотериолошко кретање лирског бића, које је требало да води преко покајања до спасења и коначног очишћења од кривице, међутим, заустављено је каиновским односом према сагрешењима и изостанком вере у Божје човекољубље, те је покајање остало недосегнута тежња. Описана путања Сладојевог лирског духа подударна је динамици којом Жарко Видовић објашњава трагедију као исконско збивање људске природе: „Трагедија је једно кретање душе – а то ће рећи: кретање чувствено, а не

световно (или реално историјско) – од Греха, преко свести о Греху, признања кривице, страдања до превазилажења. А то је превазилажење и Греха и самог осећања кривице (Греха), тако да се душевно (чувствено) кретање трагедије коначно завршава празником или слављем.” (Видовић 1996: 77). У Сладојевим песмама уистину се пројављује трагедијско кретање људске душе, која, будући да не постиже превазилажење, уместо празничног слављења катарзе, остаје трагична до краја. Кривица исходиште није нашла у покајању, те се из осећања преобразила у стање и утиснула у онтолошку основу Сладојевог лирског бића.

Извори и литература

- Сладоје 1984: Ђорђо Сладоје, *Велики јосић*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Сладоје 2000: Ђорђо Сладоје, *Далеко је Хиландар*, Врање: Књижевна заједница „Борисав Станковић”; Српско Сарајево: Срна фест.
- Сладоје 2012: Ђорђо Сладоје, *Злашће олујине*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Сладоје 2008: Ђорђо Сладоје, *Манастирски башишван*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Сладоје 1995: Ђорђо Сладоје, *Плач Светиої Саве*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Сладоје 1989: Ђорђо Сладоје, *Свакодневни уїшорник*, Београд: Српска књижевна задруга.

- Сладоје 1992: Ђорђо Сладоје, *Трейшник*, Београд: Српска књижевна задруга.
-
- Берђајев 1991: Николај Берђајев, *О човековом ројству и слободи*, Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.
- Библија, Свето писмо Старог и Новог завета, Београд: Глас цркве, Александрија, 2008.
- Весин 2014: Милош Весин, *Раскрића кривице*, Земун: Ризница.
- Видовић 1996: Жарко Видовић, *Трагедија и лиџурџија*, Ниш: Византијско огледало.
- Гербран, Шевалије 2009: Ален Гербран, Жан Шевалије, *Речник симбола*, Београд: Киша.
- Елијаде 1999: Мирча Елијаде, *Слике и симболи*, Сремски Карловци: Књижарница Зорана Стојановића.
- Лествичник 1963: Свети Јован Лествичник, *Лествица*, Београд: Свети архијерејски Синод СПЦ.
- Мали требник, превео др Јустин Поповић, Призрен: Епархија рашко-призренска, 1994.
- Речник српског језика, Нови Сад: Матица српска, 2011.

СИЛАЗАК У САМОЋУ
Зборник радова о поезији
Ђорђа Сладоја

Издавач
Orpheus
Центар за културу, Плужине

За издавача
Миленко Мићановић
Андреј Радуловић

Корице
Атила Капитањ

Лектура и коректура
Гордана Ђилас

Припрема
Јасминка Ловре

Штампа
Artprint, Нови Сад

Прво издање

ISBN 978-86-7954-151-2

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице Српске, Нови Сад

821.163.4114.09 Sladoje Đ. (082)

СИЛАЗАК У САМОЋУ : зборник радова о песништву
Ђорђа Сладоја / [уредник Јован Делић]. - 1. изд. - Нови Сад
: Orpheus ; Плужине : Центар за културу, 2016 (Нови Сад :
Артпринт). - 235 стр. ; 24 см. - (Едиција Зборници / Orpheus)
Тираж 300. - Стр. 7-12: Три уводне пјесме Ђорђа Сладоја /
Јован Делић. - Библиографија.

ISBN 978-86-7954-151-2

а) Сладоје, Ђорђе (1954) - Зборници
COBISS.SRID 306657287